

**Osvrt na bibliografiju hrvatskih prijevoda
iz poljske književnosti u 2014. godini**
**Review of Croatian translations
of Polish literature published in the 2014**

Tea Rogić Musa

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, tea.rogic@izmk.hr

Data zgłoszenia: 23.03.2015 r. — Data recenzji i akceptacji: 18.05.2015 r.

Abstract: The paper deals with professional translations of Polish literature into Croatian language, published in Croatia in 2014, based on bibliographic access to translation issues. Concise and informative comments of each publication, its literary profile, its translator and publisher, as well as the summary, refer to the perception of Polish literature and the nature of cultural exchange that is achieved thanks to the translations.

Key words: Polish literature; Croatian translations; Bibliography of translation 2014.

Uvod

U godini 2014. u Hrvatskoj je objavljeno devet autorskih knjiga prevedenih s poljskoga jezika, iz područja književnosti i kulture, te dvadesetak priloga u periodicima. U ovom ćemo osvrtu nastojati odgovoriti na nekoliko bitnih pitanja o tim izdanjima, nastojeći pridonijeti razumijevanju recentnoga odnosa u prevodilaštvu između dviju sredina i dviju kultura. U osnovi, ta pitanja mogu biti formulirana na sljedeći način: kakva je poljska književnost koja se prevodi u Hrvatskoj s obzirom na estetsku vrijednost, reprezentativnost, vrijeme nastanka, tematiku, poetiku ili pripadnost nekoj književnoj paradigmi? Tko su prevoditelji (studenti, književni znanstvenici, književni autori)? Tko su izdavači i časopisi koji objavlju-

ju prijevode iz poljske književnosti, kakav im je stručni profil i reputacija? Kakvu su sliku poljske književnosti ostvarili prevoditelji svojim odabirom?

Teorijske posljedice prevođenja u polju književnosti toliko su složene i raznolike da ih je jedva moguće svesti na nekoliko jednostavnih načela, što nam je bila nakana, s ciljem deskriptivnoga komentara bibliografije najnovijih prijevoda, i to ne sa stručnoga traduktološkoga aspekta nego s književnoreceptijskoga; umjesto da elaboriramo koliko je prevođenje, napose u pjesništvu, u biti nemoguće, usredotočit ćemo se na kulturnu dobit koju prevodilačka razgranatost omogućuje. Jezična neprevodivost ne može nam stoga biti u središtu pozornosti, no nužno je osvrnuti se na možebitnu kulturalnu neprevodivost, o kojoj ovisi učinak razmjene kojoj prijevodi streme: naime, kakva je situacijska podudarnost kulture pošiljatelja, dakle poljske, i kulture primatelja, hrvatske? Kako je riječ o zemljopisno bliskim kulturama, prijevodi su nezaobilazan korak u uzajamnom osvještavanju te postupno, s vremenskim odmakom, postaju dragocjen dokument književnoj povijesti te odraz književnih interesa i kulturnih potreba obiju sredina.

1. Prijevodi iz poljske književnosti u Hrvatskoj: estetska vrijednost, reprezentativnost, tematika

Među knjižnim izdanjima, književnosti u užem smislu pripada pet djela: *Po-smrtna autobiografija* Witolda Gombrowicza, *Traktat o ljuštenju graha* Wiesława Myśliwskoga, *Pansion* Piotra Pazińskiego, *Ljudska stvar* Paweła Potoroczyna i zbirka pjesama *Čuda i čudesa* Juliana Tuwima. Na ta se djela treba zasebno osvrnuti, stoga ćemo se najprije posvetiti izdanjima koja svojom tematikom i stilom pripadaju publicistici. Riječ je o četirima djelima: *O Bogu i čovjeku* rasprava je između u svijetu glasovitoga poljskoga sociologa i teoretičara kulture Zygmunta Baumana i teologa Stanisława Obireka, osmišljena kao prilog razmjeni mišljenja dvojice vrhunskih intelektualaca različitih svjetonazora i profesionalnih biografija. S obzirom na njihovu ideološku disparatnost, rasprava potiče mnoga trajno aktualna pitanja o čovjekovu položaju u današnjem svijetu, podvojenom između rezignacije ateizma i gorljivosti pobožnosti, stoga je vrijedan prilog razumijevanju tolerancije među tim dvama u zbilji često radikalno suprotstavljenim stajalištima.

Izdanje *47 godina života* Władysława Kluza prilog je biografiji znamenitoga poljskoga sveca Maksymiliana Kolbea, koji donosi i usporednu pripovijest o Rudolfu Hossu, zapovjedniku u Auschwitzu, u kojem je Kolbe 1941. stradao. Knjiga nije samo biografski motivirana, njezina je dubinska tema potraga za trenutcima diskontinuiteta u ljudskom razvoju koji uvjetuju čovjekove zrele odabire, pa su tako dvojica mladića naoko sličnih životnih putova u jednom povijesnom času

završili na istom, zloglasnom mjestu, jedan kao žrtva, drugi kao njegov krvnik. Iako je knjiga u bitnome utemeljena na historiografskim podatcima, nesumnjivo je, kao vjerničko štivo, ponajprije namijenjena poklonicima lika sv. Maksymiliana Kolbea.

U potrazi za Božjim duhovnicima Augustyna Pelanowskoga priručnik je za duhovništvo, čiji autor ima velik ugled među katolištvom širom Europe.

Publicističkom žanru pripada i autobiografija Andrzeja Wajde, čije je prvo izdanje u Poljskoj izašlo još 2000. Posrijedi je uvid u osobni i profesionalni put svjetski poznatoga filmskoga redatelja, koji svjedoči i o stanju svjetske i europske kinematografije danas, o insajderskim procesima koji su prethodili uspješnim filmovima koje je Wajda ostvario u novije doba, a budući da njegovi filmovi među hrvatskom publikom imaju velik ugled, interes za redateljev osobni put, koji je znatno utjecao i na njegova filmska opredjeljenja, autobiografija ima zajamčeno čitateljstvo.

Među prijevodima iz književnosti posebno mjesto zaslužuje *Traktat o ljuštenju graha* Wiesława Myśliwskoga. Razlog je dvojak: Myśliwski je književni autor svjetskoga glasa i opusa, a prevedeni roman europskoj je javnosti napose poznat kao dobitnik prestižne književne nagrade NIKE. Kao zahtjevno djelo u osnovi metafizičke problematike, bitan je prinos prevodilaštvu u hrvatskom jeziku, te omogućuje da hrvatska publika upozna ponajbolje što se u zadnjem desetljeću u žanru romana cijeni u samoj Poljskoj.

Roman *Pansion* Piotra Pazińskoga, izvorno objavljen 2009, prilog je upoznavanju s najnovijom poljskom prozom, nagrađivano djelo razmjerno mladoga književnoga autora. Historiografske impostacije, pripovjedno je oslonjeno na poetiku pamćenja i tzv. povijest odozdo, odnosno rekonstrukciju pojedinosti društvene zajednice u nestajanju i prolaznost njezinih simboličkih vrijednosti.

Posmrtna autobiografija Witolda Gombrowicza sastavljena je od autorovih tekstova, naknadno urednički strukturiranih u svojevrsni rezime života ispunjenoga kontroverzijama jednoga od najvećih poljskih književnika XX. st.

Julian Tuwim među najistaknutijim je imenima poljske književnosti prve polovice XX. st., još za života priznat i kao autor za djecu. Zbirka *Čuda i čudesa* pridonosi upoznavanju s tim u Hrvatskoj slabo poznatim dijelom njegova opusa.

U prijevodima objavljenima u periodici prevladava poezija: stihovi Monike Milewske (u Hrvatskoj poznate u području antropologije), u Hrvatskoj dobro poznate Łucje Danielewske (koja je zaslužna za upoznavanje poljske sredine s poezijom niza hrvatskih pjesnika) te književnih velikana koji i u Hrvatskoj kontinuirano potiču prevoditeljski i čitateljski interes, Cz. Miłosza, Z. Herberta i T. Różewicza (kako je Różewicz 2014. preminuo, nametnula se očita potreba da se hrvatskoj publici podastru njegovi stihovi). Među proznim ulomcima, kao najvrjedniji prilog nadaju se dosad nepoznate pripovijetke Brune Schulza, izvorno objavljene potkraj autorova života, koje upotpunjuju znanje o stvaralaštvu jednoga od najvećih poljskih književnika iz prve polovice XX. st. Prozom su zastupljeni

redom kanonski autori moderne poljske književnosti, Henryk Bardijewski, Jarosław Iwaszkiewicz i Włodzimierz Odojewski. Iz korpusa reprezentativne književnosti donekle se izdvajaju poezija Karola Wojtyła i memoarska proza Danute Wałęse, koji mogu zanimati i čitateljstvo slabije upućeno u poljsku književnost jer su posrijedi osobnosti globalno prepoznatljive po svojem javnom djelovanju. Među dramskim prijevodima tradicionalno se prevode prva imena poljske teatrologije i kazališta druge polovice XX. st., Tadeusz Kantor i Jerzy Grotowski, čije biografije i nasljeđe, postavši od 1990-ih naovamo općim mjestima poljske modernosti, pronalaze aktualnost u svim kazališnim poetikama, napose onima srednjoeuropske provenijencije. Vrstan je prevoditeljski odabir drama Andrzeja Stasiuka, autora srednje generacije, razmjerno često prevedenoga na hrvatski, koji od početka 2000-ih u Hrvatskoj ima status jednoga od najčitanijih stranih prozaika, posebno zato što je dosad bila prevedena najviše Stasiukova proza, iako žanrovski raznolika.

Od ostvarenja realiziranih u periodici najveću pozornost (osim, dakako, B. Schulza), zaslužuje prijevod drame S. I. Witkiewicza, paradigmatškoga autora poljske drame XX. st., i to jednoga od njegovih najvažnijih djela (*Majka*).

Prijevedi iz poljske književnosti i u današnje doba podliježu ustaljenim predodžbama o »poljskosti« u književnosti i kulturi: osim tradicionalno propulzivne prevodilačke djelatnosti u području vjerske publicistike i autobiografskoga žanra, prevoditelji rado posežu za suvremenim djelima koja obilježava tematika već tipično vezana za poljski identitet (Drugi svjetski rat, položaj i sudbina židovske zajednice u ratu i poraću te općenito u suvremenom poljskom društvu, isprepletenost današnjice nezaobilaznim povijesnim pamćenjem). Utoliko je njezina »reprezentativnost« odveć očita, s ciljem potkrepljivanja predodžbi koje hrvatsko (nepolonističko) čitateljstvo ima o Poljskoj (jaka katolička scena i njezino izdavaštvo, novopovijesna proza). Kanonska imena poljske književnosti, koja u široj javnosti, zbog svoje popularnosti, nisu povezana isključivo s poljskim kontekstom, u Hrvatskoj prevode profesionalizirani prevoditelji s poljskoga ili strukom polonisti, pa se, dijelom i vrsnoćom i namjenom, ti prijevedi razlikuju od onih publicističkih (najočitiji je takav primjer Wajda, za koji je zainteresirana filmološka i filmofilska publika, neovisno o poljskom predznaku).

Iako najvažnija imena među prevedenim autorima nisu naši suvremenici, prevodi se u širem smislu moderna književnost, beziznimno dvadesetostoljetna.

2. Tko su prevoditelji

Prevoditelji su redom istaknuta imena prevodilaštva u Hrvatskoj, posve profesionaliziranoga postupka odabira i promocije prevedenoga djela. Stječe se stoga

dojam da u Hrvatskoj djeluje segmentirana prevodilačka scena, s jasnom podjelom kompetencija, a s njom i autora i naslova (svi redom u javnosti su poznati kao znalci poljskoga jezika i kulture). Među njima vrijedi podcrtati prijevode Dalibora Blažine, danas najistaknutijega hrvatskoga književnoga polonista, čiji se prevodilački odabir uklapa u polonističke znanstvene interese i kao takav je i namijenjen ponajprije znanstveno zainteresiranom čitateljstvu koje književno-povijesno poznaje i istražuje poljsku književnost. Usto, osim profesionalnih prevoditelja i iskusnih polonista, prevode i studenti polonistike, u studentskom listu zapadne slavistike (i to Grotowskoga, što nanovo svjedoči o njegovu kulturnom statusu među polonofilima).

3. Tko su izdavači

Izdavači odgovaraju profilu naslova koji se prevode: riječ je o razmjerno velikim izdavačkim kućama koje redovito objavljuju stranu publicistiku (Ljevak, *O Bogu i čovjeku*; Srednja Europa, *Film i ostatak svijeta*) i beletristiku (Fraktura, Disput) te pravne osobe kojima je izdavaštvo dio javnoga djelovanja (Hrvatska provincija sv. Jeronima). Noviju beletristiku ili djela mlađih autora kao i naslove za djecu tiskaju i manji izdavači (Edicije Božičević, Ibis grafika).

Među časopisima s prijevodima s poljskoga *Forum* ima dugogodišnji ugled u filološkoj znanosti, *Europski glasnik* nije znanstveni časopis, ali u javnosti ima reputaciju važne tribine za književnost, umjetnost i filozofiju, a s obzirom na to da se tiska kao »časopis-knjiga«, u njem su izašli integralni prijevodi mnogobrojnih svjetskih autora, pa je idealan za zahtjevne prijevode duljega opsega.

Prijevodi Kantora, Grotowskoga i Witkiewicza tiskani su u časopisima specijaliziranim za kazalište i teatrologiju, a dio poezije tiskan je u tjednicima u kojima je naglašena kulturna sastavnica (*Hrvatsko slovo*, *Vijenac*).

4. Utjecaj prijevodnih izbora na predodžbu o poljskoj književnosti

Prevoditelji su svojim odabirom potvrdili razmjerno ustaljenu predodžbu koju obaviješteno čitateljstvo ima o poljskoj književnosti: kao što se iz hrvatske književnosti od početka 1990-ih najviše prevode djela povezana s društvenim prijevorima novije povijesti, nacionalnoga identiteta i odgovornosti te tzv. stvarnosna proza urbane tematike, poljska književnost, iako svojom širinom i kvantitetom te daleko većim globalnim utjecajem nadilazi tipično nacionalne okvire, u odabiru

hrvatskih prevoditelja ne prekoračuje provjeren ukus, pa najnovije prijevode načelno možemo smjestiti na os religijska tematika / ratna trauma i njezine dalekosežne društvene i identitetske posljedice / suvremena tranzicija / pjesništvo i kratke proze kanonskih književnika. Najprevođeniji ostaju autori koji u određenom području imaju status formativne literature (kao u području kazališta i drame) te velika imena svjetske književnosti, koja i u drugim sredinama i kulturama redovito reprezentiraju poljsku književnost.

Zaključno

Redovit godišnji bibliografski uvid u prijevodna izdanja preduvjet je bilo kakve naknadne refleksije o književnim vezama dviju sredina i kultura te prvorazredni odraz društvenoga trenutka, bez kojega dugoročno ne može biti ni uzajamnoga književnopovijesnoga znanja.

Tumačenje pak kulturne razmjene u polju prevođenja podrazumijeva poznavanje niza složenih »dvojezičnih« znanja i vrijednosti te, u najmanju ruku, snalaženje u komunikacijskim kodovima dviju kultura, pa i iskustvo u samoj prevoditeljskoj djelatnosti. Naknadni komentar stoga nužno pojednostavljuje recepcijski okvir jer polazi od pretpostavke da je izvorna kultura prenijela ciljnoj kulturi gotov sadržaj (što ne može biti posve točno, jer nepostojanost značenja prevedenih djela to onemogućuje) i od načelne uspjelosti prijevodne komunikacije, samim time što je ostvarena. Naime, već sam prevoditeljev odabir njegova je interpretacija kulture i jezika iz kojih prevodi; iako je ta interpretacija nesavršena i trajno nedovršena, ciljna kultura ne propituje njegovu kompetenciju nego je prihvaća kao društveno i osobno uvjetovan, varijabilan izbor, koji je dio lanca značenja što se, upravo zahvaljući prijevodima, uspostavljaju o izvornoj kulturi u onoj primateljskoj. U takvu, nedovršivu procesu razmjene nesavršenost odabira i interpretacije nije prepreka prevođenju nego postaje poticaj ponovnim čitanjima te pokreće nova prevođenja. Mnogostrukost razumijevanja prijevodne razmjene nije nam stoga uskratila pokušaj da ponudimo konkretna opažanja o mogućnostima čitanja i interpretiranja koje su recentni prijevodi omogućili. Pristranost i nepotpunost neizbježna su pragmatička obilježja tih opažanja, izvedenih iz književnoteorijske iskustvene perspektive, a ne iz prijevodne prakse. Cilj je osvrta bio podcrtati interkulturni potencijal koji nudi svaki novi prijevod, pridonoseći pomaku u uzajamnom razumijevanju. U takvu pristupu sam »događaj« prijevoda u ciljnoj kulturi poprima značajke novoga, izvornoga djela.

Literatura*

- Škiljan D.: *Sloboda jezika*. »Sol« 7(1988) 2/3, str. 69—78.
Prožimanje kultura i jezika [zbornik]. Zagreb, HDPL, 1991.
Kravar Z.: *Izvorni i prijevodni stih*. »Književna smotra« 26(1994) 91, str. 98—123.
Užarević J.: *Prema teoriji pjesničkog prevođenja*. »Književna smotra« 26(1994) 91, str. 90—97.
Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije [zbornik]. Zagreb, HDPL, 1995.
Prunč E.: *Posljedice prevođenja*. Zagreb, Naklada Pavičić, 1996.
Premur K.: *Teorija prevođenja*. Dubrava—Ljubljana, Planprint, 1998.
Bonačić M.: *Tekst, diskurs, prijevod: o poetici prevođenja*. Split, Književni krug, 1999.
Ljubičić M.: *Studije o prevođenju*. Zagreb, Zavod za lingvistiku FF, 2000.
Prevođenje kultura [zbornik]. Zagreb 2005.
Hrvatska književnost XX. stoljeća u prijevodima: emisija i recepcija. Komparativna povijest hrvatske književnosti, 9. Split, Književni krug, 2007.

---

* Popisana djela najnužniji su uvid u prinose prijevodnoj teoriji na hrvatskom jeziku.

Tea Rogić Musa

Osvrt na bibliografiju hrvatskih prijevoda iz poljske književnosti u 2014. godini

Sažetak

Rad se stručno bavi prijevodima iz poljske književnosti na hrvatskom jeziku, objavljenima u Hrvatskoj tijekom 2014, na osnovi bibliografskoga uvida u prijevodna izdanja. Sažeto i informativno donosi komentare o svakom izdanju, njegovu književnom profilu, prevoditelju i izdavaču, te se sumarno osvrće na percepciju o poljskoj književnosti koju prijevodi omogućuju i narav kulturne razmjene koja se zahvaljujući njima ostvaruje.

Ključne riječi: poljska književnost; prijevodi na hrvatski jezik; bibliografija prijevoda 2014.

Komentarz do bibliografii przekładów literatury polskiej w Chorwacji w 2014 roku

Tea Rogić Musa

Zakład Leksykograficzny Miroslava Krležy w Zagrzebiu, tea.rogic@izmk.hr

Data zgłoszenia: 23.03.2015 r. — Data recenzji i akceptacji: 18.05.2015 r.

Abstract: The paper deals with professional translations of Polish literature into Croatian language, published in Croatia in 2014, based on bibliographic access to translation issues. Concise and informative comments of each publication, its literary profile, its translator and publisher, as well as the summary, refer to the perception of Polish literature and the nature of cultural exchange that is achieved thanks to the translations.

Key words: Polish literature; Croatian translations; Bibliography of translation 2014.

Słowo wstępne

W 2014 r. w Chorwacji wydano drukiem w przekładzie z języka polskiego dziewięć książek autorskich, w tym dzieł literackich i szkiców kulturoznawczych, a na łamach chorwackich czasopism przekłady literatury polskiej ukazywały się ponad 20-krotnie. W niniejszym szkicu podejmę próbę odpowiedzi na najważniejsze pytania, jakie nasuwają się w związku ze wspomnianymi publikacjami, prezentując swoje stanowisko wobec zapośredniczonych w przekładzie aktualnych relacji dwóch wspólnot i dwóch kultur. Krótko mówiąc, interesujące mnie kwestie można by sprowadzić do następujących pytań: Co charakteryzuje literaturę polską przekładaną na język chorwacki ze względu na jej wartość estetyczną, reprezentatywność, czas powstania, tematykę, poetykę oraz przynależność do określonego paradygmatu literackiego? Kim są jej tłumacze (studenci, literaturoznawcy, pisarze)? Kim są wydawcy i w jakiego rodzaju czasopismach publikowane są przekłady literatury polskiej, co charakteryzuje ich profil nauko-

wy i jaką cieszą się renomą? Jaki obraz literatury polskiej stworzyli jej tłumacze poprzez swoje wybory?

Konsekwencje aktu przekładu dla dzieła literackiego, jakie wskazuje teoria translacji, są tak złożone i różnorodne, że niemal niesprowadzalne do listy kilku prostszych zasad (a taki w gruncie rzeczy był mój zamysł) użytecznych w opisie bibliografii najnowszych przekładów, sporządzonym nie tyle z punktu widzenia naukowej refleksji traduktologicznej, ile z perspektywy recepcji dzieła literackiego. Dlatego też zamiast rozwodzić się nad problemem nieprzekładalności, szczególnie tekstów poetyckich, skoncentruję się na kwestii kulturowych korzyści, jakie daje przekład. Nie będę się więc zajmować problemem językowej nieprzekładalności, podejmę natomiast kwestię ewentualnej nieprzekładalności kulturowej. Od tej ostatniej zależy w najwyższej mierze efekt wymiany, która dokonuje się w przekładzie. Wypada zatem zapytać: W jakim stopniu zbieżne są kultura źródłowa/prymarna (polska) i docelowa/sekundarna (chorwacka)? Skoro zaś mowa o kulturach geograficznie bliskich, tłumaczenie zdaje się nieuchronnym krokiem ku ich wzajemnemu zrozumieniu. W nieco dłuższej perspektywie czasowej staje się zaś przekład cennym dokumentem historii literatury, w nim odzwierciedlone są literackie fascynacje i kulturowe potrzeby obu wspólnot.

1. Przekłady literatury polskiej w Chorwacji: wartość estetyczna, reprezentatywność, tematyka

Wśród wydań książkowych zaliczanych do literatury *sensu stricto* odnajdziemy pięć publikacji: *Autobiografię pośmiertną* Witolda Gombrowicza, *Traktat o luskaniu fasoli* Wiesława Myśliwskiego, *Pensjonat* Piotra Pazińskiego, *Ludzka rzecz* Pawła Potoryczyzna oraz tomik wierszy Juliana Tuwima pt. *Cuda i dziwy*. Książki te wymagają osobnego omówienia, tymczasem więc wyliczę publikacje zaliczane ze względu na tematykę i styl do publicystyki. Mam na myśli cztery dzieła. Pierwsze z nich to (1) *O Bogu i człowieku* — rozmowa Zygmunta Baumana z teologiem Stanisławem Obirkim, pomyślana jako wymiana poglądów dwóch wybitnych intelektualistów o odmiennych światopoglądach i zawodowych biografiach. Ze względu na ich ideologiczną antynomiczność książka porusza wiele wciąż aktualnych problemów dotyczących miejsca człowieka we współczesnym świecie, ukazując rozdarcie między ateistyczną rezygnacją a pobożną gorliwością. Jest więc cenną pozycją mającą służyć kształtowaniu postaw tolerancji między tymi dwoma, często radykalnie przeciwstawnymi, stanowiskami.

Książka (2) *Czterdzieści siedem lat życia* Władysława Kluza przedstawia biografię o Maksymilianie Kolbego, ukazaną paralelnie do historii życia Rudolfa Hössa, komendanta obozu Auschwitz-Birkenau, w którym w 1941 r. zginął

Maksymilian Kolbe. Pozycja ta wykracza w swych intencjach poza motywację czysto faktograficzną i biograficzną, mierząc się w istocie z ważkim tematem, jakim jest poszukiwanie przełomowych momentów w życiu młodego człowieka, które warunkują jego późniejsze, dorosłe wybory. I tak oto dwóch młodych ludzi przemierza na pierwszy rzut oka podobną ścieżkę losu i historii, która prowadzi ich w to samo przerażające miejsce, jednego jako ofiarę, drugiego jako jego kata. Choć książka oparta została na faktach i danych historiograficznych, jest bez wątpienia przeznaczona przede wszystkim dla czytelników piśmiennictwa religijnego, którzy uczynili swoim patronem św. Maksymiliana Kolbego.

(3) *W poszukiwaniu Bożych przewodników* Augustyna Pelanowskiego jest podręcznikiem dla duchowieństwa, napisanym przez autora cieszącego się dużym szacunkiem duchownych katolickich w całej Europie.

W poczet publikacji o charakterze publicystycznym należałoby także zaliczyć (4) autobiografię Andrzeja Wajdy, która po raz pierwszy została wydana w Polsce w 2000 r. Książka ta daje wgląd w osobistą i zawodową drogę znanego w świecie polskiego reżysera, opowiadając przy okazji o dzisiejszym stanie europejskiej i światowej kinematografii, a także o wewnętrznych procesach poprzedzających powstanie jego ostatnich filmów. Ponieważ filmy Wajdy cieszą się w Chorwacji dużym zainteresowaniem, chęć poznania drogi życiowej reżysera, która musiała mieć znaczący wpływ na jego twórczość, gwarantuje szerokie grono czytelników tej autobiografii.

Wśród przekładów literackich szczególne miejsce zajmuje *Traktat o łuskaniu fasoli* Wiesława Myśliwskiego. Z dwóch powodów: Myśliwski jest autorem światowej rangi, a przetłumaczona na język chorwacki powieść zdobyła wśród publiczności sławę wraz z Nagrodą Literacką Nike. Jako wymagające dzieło podbudowane refleksją metafizyczną stanowi cenną pozycję na naszym rynku książki tłumaczonej, dając chorwackiemu odbiorcy idealną możliwość zapoznania się z tym, co w ostatnim dziesięcioleciu w dziedzinie prozy (szczególnie powieści) ceni się w Polsce najwyżej.

Książka *Pensjonat* Piotra Pazińskiego, nagradzana powieść autorstwa relatywnie młodego autora, wydana po raz pierwszy w 2009 r., daje okazję do dalszego zapoznawania się z najnowszą polską prozą. Powieść o inklinacjach historiograficznych z narracją odwołującą się do poetyki pamięci opowiada historię „zwykłych ludzi”, rekonstruuje detale z życia ginącej wspólnoty i przemijanie jej wartości symbolicznych.

Autobiografia pośmiertna Witolda Gombrowicza stanowi kompilację różnych tekstów autora, ustrukturyzowanych tak, że tworzą swego rodzaju *résumé* wypełnionej kontrowersjami biografii jednego z największych polskich pisarzy XX w.

Julian Tuwim, poeta z panteonu twórców polskiej literatury pierwszej połowy XX w., jeszcze za życia był także uznanym autorem literatury dla najmłodszych czytelników. Tomik pt. *Cuda i dziwy* przyczynia się do upowszechnienia również tej części jego dzieła, która dotąd w Chorwacji była raczej słabo znana.

Wśród przekładów publikowanych na łamach chorwackich czasopism przeważa poezja: wiersze Moniki Milewskiej (w Chorwacji lepiej znanej na polu antropologii), dobrze u nas znanej Łucji Danielewskiej (która przysłużyła się popularyzacji w Polsce twórczości licznych poetów chorwackich) oraz utwory największych polskich poetów, nieustannie budzących zainteresowanie czytelników i tłumaczy, jak Miłosz, Herbert, Różewicz (w związku z odejściem Tadeusza Różewicza w 2014 r. w sposób zupełnie naturalny pojawiła się potrzeba przypomnienia chorwackim czytelnikom jego twórczości). Jeśli chodzi o fragmenty polskiej prozy, to warto zwrócić uwagę przede wszystkim na dotąd nieznanne opowiadania Brunona Schulza, których pierwodruk ukazał się tuż przed śmiercią pisarza. Dopełniają one obrazu twórczości jednego z największych polskich literatów pierwszej połowy XX w. W tłumaczeniu pojawiają się dzieła kanonicznych autorów polskiej literatury współczesnej: Henryka Bardijewskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Włodzimierza Odojewskiego. Z korpusu reprezentatywnej literatury w pewnym sensie wyłamuje się poezja Karola Wojtyły i wspomnieniowa proza Danuty Wałęsy, które zaciekać mogą także czytelników niezaznajomionych z polską literaturą ze względu na rozpoznawalne w skali globalnej i znane z działalności publicznej postaci. Jeśli zaś chodzi o dramat, to przekłada się tradycyjnie najprzedniejsze nazwiska polskiego teatru i teatrologii drugiej połowy XX w., a więc Tadeusza Kantora i Jerzego Grotowskiego, których biografie i twórcza spuścizna, uznane od lat 90. za swoiste *loci communis* polskiego modernizmu, wciąż są aktualne i odradzają się we wszystkich poetykach teatralnych, szczególnie zaś tych średniowiecznej proveniencji. Ciekawym wyborem tłumaczeniowym jest dramat Andrzeja Stasiuka, autora średniego pokolenia, stosunkowo często przekładanego na język chorwacki, który w pierwszej dekadzie XXI w. zyskał w Chorwacji status jednego z najpoczytniejszych obcych pisarzy przede wszystkim dzięki przekładowi jego (przyznać należy — zróżnicowanej gatunkowo) prozy.

Wśród tłumaczeń opublikowanych w czasopismach największą uwagę (rzecz jasna poza Schulzem) przyciąga przekład dramatu Stanisława Ignacego Witkiewicza, paradygmatycznego twórcy polskiego dramatu XX w. W dodatku mowa tu o jednym z jego najważniejszych dzieł (*Matka*).

Przekłady z literatury polskiej również dzisiaj podlegają określonym wyobrażeniom „polskości” obecnym w literaturze i kulturze: oprócz twórczości religijnej i autobiograficznej — które za sprawą przekładu zyskują na sile oddziaływania — tłumacze chętnie sięgają po dzieła współczesne, tematycznie związane z problematyką polskiej tożsamości, np. opowiadające o drugiej wojnie światowej, wojennym i powojennym losie polskich Żydów, o polskiej codzienności, w której współczesność głęboko wikła się w historię i pamięć historyczną. W tym sensie „reprezentatywność” wyborów z literatury polskiej jest aż nazbyt oczywista, jej celem zdaje się utwierdzanie chorwackiego czytelnika (niepoleonisty) w jego dotychczasowych wyobrażeniach o Polsce (np. silne wpływy Kościoła katolickiego i jego działalność wydawnicza, „nowohistoryczna” powieść). Kanoniczne nazwi-

ska polskiej literatury, które za sprawą swojej popularności w oczach chorwackiej publiczności literackiej wykraczają poza kontekst ściśle polski, są przekładane przez zawodowych tłumaczy języka polskiego lub polonistów z wykształcenia. Przekłady te różnią się zatem bardzo pod względem jakości i celu od tłumaczeń tekstów o charakterze publicystycznym (najbardziej jaskrawym przykładem tej tezy jest autobiografia Wajdy, po którą sięgają filmoznawcy i miłośnicy kina, abstrahując od jakichkolwiek polskich kontekstów).

Chociaż autorami najważniejszych tłumaczonych pozycji nie są twórcy najmłodszy, to przekłada się najczęściej literaturę współczesną, modernistyczną *sensu largo*, wyłącznie dwudziestowieczną.

2. Tłumacze

Tłumaczami literatury polskiej w Chorwacji są wybitne postaci translatoryki, kierujące się zasadą profesjonalizmu, jeśli chodzi o wybór tekstów i ich późniejszą promocję. Można odnieść wrażenie, że chorwacka „scena translatoryczna” jest pokawałkowana, obowiązuje na niej jasny podział kompetencji, a wraz z nimi — autorów i tytułów (tłumacze zaś cieszą się uznaniem jako znawcy polskiej kultury i języka). Warto choćby wspomnieć o przekładach Dalibora Blažiny, najwybitniejszego chorwackiego polonisty, znawcy literatury polskiej. Jego wybory translatoryczne idą w parze z potrzebami środowiska polonistycznego i jako takie przeznaczone są w pierwszym rzędzie właśnie dla czytelnika naukowo zainteresowanego tą literaturą, którą bada i której konteksty historyczno-literackie są mu już znane. Poza zawodowymi tłumaczami i doświadczonymi polonistami, przekładają także studenci polonistyki, publikujący na łamach czasopisma studentów zachodniej slawistyki (i to Grotowskiego, co świadczy o jego wciąż kultowym statusie wśród polonofilów).

3. Wydawcy

Wydawcy i profil przekładanej pozycji zdają się z sobą w pewien sposób sprzężeni: mowa tu o większych oficynach wydawniczych, które systematycznie drukują zagraniczną publicystykę (np. wydawnictwo „Ljevak” opublikowało *O Bogu i człowieku*, a „Srednja Europa” — *Kino i resztę świata*) i beletrystykę (wydawnictwa „Fraktura”, „Disput”) oraz o prawnych osobach, dla których aktywność wydawnicza jest częścią działalności publicznej („Hrvatska provincija

sv. Jeronima”). Nowszą i najnowszą literaturę piękną, twórczość młodych autorów oraz książki dla dzieci publikują także mniejsi wydawcy („Edicije Božičević”, „Ibis grafika”).

Jeśli chodzi o periodyki, na łamach których publikowane są przekłady literatury polskiej, to warto wymienić „Forum”, od wielu lat cieszące się znakomitą reputacją jako czasopismo o profilu filologiczno-naukowym. Ponadto warto zwrócić uwagę na „Europski glasnik”, który nie należy do czasopism naukowych, lecz mimo to cieszy się sławą pisma opiniotwórczego w dziedzinie literatury, sztuki i filozofii. Biorąc pod uwagę, że periodyk ten drukowany jest w formie „książkowej” i ukazywały się w nim już wielokrotnie przekłady całych dzieł światowej literatury, jest wprost idealnym miejscem dla przekładów tekstów bardziej wymagających i większych objętościowo.

Przekłady utworów Kantora, Grotowskiego i Witkiewicza drukowane są w czasopismach specjalistycznych z dziedziny teatru i teatrologii, a część polskiej twórczości poetyckiej ukazuje się w dodatkach kulturalnych do chorwackich tygodników („Hrvatsko slovo”, „Vijenac”).

4. Wpływ wyborów translatorskich na wyobrażenie o polskiej literaturze

Tłumacze przez swoje wybory utwierdzili już i tak dość dobrze zakorzenione wyobrażenia chorwackich czytelników o polskiej literaturze. O ile przekłady literatury chorwackiej od początku lat 90. minionego wieku obejmują głównie dzieła tematycznie związane z napięciami wokół problemów najnowszej historii, odpowiedzialności i tożsamości narodowej oraz przekłady „prozy rzeczywistościowej” (tzw. *stvarnosna proza*, zwana czasem „prozą krytycznego mimetyzmu”), poruszającej tematykę życia miejskiego, o tyle polska literatura — choć swoją rozległą tematyką, wielością form, jakością oraz o wiele szerszym, globalnym wpływem przekracza ramy problematyki narodowej — w wyborze chorwackich tłumaczy nie wykracza poza wypróbowany wcześniej gust. Zatem najnowsze przekłady w zasadzie moglibyśmy pogrupować następująco: twórczość podejmująca (1) tematykę religijną, (2) problem traumy wojennej (i jej dalekosiężnych społecznych i tożsamościowych reperkusji), (3) transformacji oraz (4) poezja i krótkie formy prozatorskie kanonicznych autorów. Najczęściej tłumaczy się dzieła pisarzy, którzy w danej dziedzinie twórczości zyskali status swoistych fundatorów (jak ma to miejsce w dziedzinie teatru i dramatu), oraz „wielkich nazwisk”, które od dawna reprezentują literaturę polską w zagranicznym (światowym) obiegu kulturowym.

Wnioski

Regularne, coroczne zestawienie bibliograficzne przekładów literackich to warunek wstępny późniejszej odpowiedzialnej refleksji nad związkami literackimi dwóch środowisk i kultur oraz miarodajne odbicie momentu historycznego i społecznego, bez znajomości którego nie może być mowy o długofalowym rozwoju wiedzy historyczno-literackiej.

Objaśnienie (a więc tłumaczenie) wymiany kulturowej zapośredniczonej przez akt przekładu wymaga znajomości wielu złożonych „dwujęzycznych” uwarunkowań i wartości obu kultur, a w każdym razie dobrej orientacji w kodach komunikacyjnych właściwych każdej z nich i doświadczenia w dziedzinie przekładu. Ostatecznie okazuje się, że komentarz z konieczności upraszcza problematykę recepcji, ponieważ opiera się na założeniu o przeniesieniu z kultury źródłowej do docelowej zamkniętego całościowego przekazu (co przecież nie jest możliwe ze względu na ruchomy charakter znaczenia przetłumaczonego dzieła) oraz na przekonaniu o możliwości odniesienia „sukcesu komunikacyjnego” (jedynie na podstawie przesłanki, że dany przekład w ogóle powstał). Tymczasem już sam wybór przekładanego tekstu jest ze strony tłumacza aktem interpretacji kultury i języka źródłowego; choćby owa interpretacja była niedoskonała i wiecznie otwarta. Kultura docelowa nie rozchodzi się nad kompetencją tłumacza ani nad jego wyborami, które uznawane są za społecznie i jednostkowo umocowaną, wariantywną selekcję, będącą częścią łańcucha znaczeń składających się na obraz kultury prymarnej widziany oczyma kultury sekundarnej. W takim niedokończonym procesie wymiany niedoskonałość wyboru i interpretacji nie stanowi przeszkody dla przekładu, przeciwnie — jest bodźcem dla nowych odczytań i kolejnych prób translatorskich. Złożoność pojęcia wymiany translatorskiej nie wzbrania nam wszakże formułować pewnych stwierdzeń dotyczących możliwości odczytań i interpretacji, jakie umożliwiają nam najnowsze przekłady. Stronniczość i fragmentaryczność są wszakże nieuniknionymi pragmatycznymi cechami tego rodzaju refleksji, u podstaw których leży raczej bolączki doświadczeń teoretyczno-literackich niż praktyka przekładowa. Celem niniejszego szkicu było podkreślenie interkulturowego potencjału każdego nowego przekładu, który przysługuje się zmianom we wzajemnym (po)rozumieniu. W świetle przedstawionych tu założeń już samo „zdarzenie” przekładu w kulturze docelowej pełni funkcję taką samą, jak nowe, oryginalne dzieło.

Literatura

- Škiljan D.: *Sloboda jezika*. „Sol” 7(1988) 2/3, s. 69—78.
- Prožimanje kultura i jezika* [zbornik]. Zagreb, HDPL, 1991.
- Kravar Z.: *Izvorni i prijevodni stih*. »Književna smotra« 26(1994) 91, s. 98—123.
- Užarević J.: *Prema teoriji pjesničkog prevođenja*. »Književna smotra« 26(1994) 91, s. 90—97.
- Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije* [zbornik]. Zagreb, HDPL, 1995.
- Prunč E.: *Posljedice prevođenja*. Zagreb, Naklada Pavičić, 1996.
- Premur K.: *Teorija prevođenja*. Dubrava—Ljubljana, Planprint, 1998.
- Bonačić M.: *Tekst, diskurs, prijevod: o poetici prevođenja*. Split, Književni krug, 1999.
- Ljubičić M.: *Studije o prevođenju*. Zagreb, Zavod za lingvistiku FF, 2000.
- Prevođenje kultura* [zbornik]. Zagreb 2005.
- Hrvatska književnost XX. stoljeća u prijevodima: emisija i recepcija*. Komparativna povijest hrvatske književnosti, 9. Split, Književni krug, 2007.

Z języka chorwackiego przetłumaczyła Katarzyna Majdzik